

## #MAZ

### Neprestano lajanje lovačkih pasa

*Migrantica, strankinja, vječiti slijepi putnik, spisateljica, žena – Dubravka Ugrešić u svojoj novoj knjizi 'Lisica' ponovo ispisuju neke od najboljih stranica naše književnosti.*

Citat teoretičara književnosti Stathisa Gourgourisa o stvarnom životu beskućništva čini mi se najadekvatnijim za otvoriti ovaj tekst koji želi nešto reći o Lisici, novoj knjizi Dubravke Ugrešić (Fraktura, 2017), jer je nemisleći na konkretno njezin rad, ponajviše pogodio srž opusa od devedesetih do danas, naše zasigurno najveće živuće književnice: „Stvarni život egzila ili beskućništva zahtjeva napor da se razumije odnos prema mitovima društva, prema temelju društva. Beskućništvo je pokretno stanje. Otuda ono pokreće stalno preispitivanje mjesta čovjeka, kao bića vremena, na svjetovnom tlu, naročito s obzirom na to da se u beskućnom umu i vrijeme i prostor uvijek bilježe u njihovom toku.“ Autorica nam je priredila još jedan *dokument* našeg vremena, još jedno egzilantsko pismo (upozorenje!), obrise naših konteksta, i prije svega, najvažnije – svjedočanstvo ljudskoj banalnosti, gluposti, i zadrnosti. I upravo to je neprocjenjivo, iznova.

Ugrešić je Lisicom koja je žanrovski izmješana: autofikcija, esejistika, pamflet, (auto)biografija itd., uspjela, još jednom, ne samo ostati na tronu onoga što bi se zvala *naša* književnost već to mjesto autonomno držati i na europskoj razini. Primjer toga su nebrojene nagrade i priznanje za njezin rad. Valja se sjetiti Jeana Geneta koji je rekao kako su ga njegove knjige zaista izvukle iz zatvora, da je razlog za pisanje bio izlazak iz zatvora, a svrha pisanja, po prilici – obraćanje društvenoj instituciji koja je omogućila zatvor – i to ne iz želje za milošću ili opravdanjem, niti čak za priznanjem. Genet, kao ni Ugrešić nikada nije izgubio osjećaj da je društveno diskreditiran, čak i kada je znao da je akumulirao značajni umjetnički kapital te da svoj ugled može proširiti na obespravljene u svijetu. Njegova nomadska egzistencija, kao i Ugrešićkina, od hotela do hotela, njihovo (van nasljeđa) odbijanje (i tekstualno i životno) da posjeduju imovinu dakle uvjetno rečeno „dom“ – simptomatična je za osjećaj beskućništva i asocijalnosti koje oboje njih, čini mi se, smatraju datošću, nasljeđem od rođenja, međutim, prije svega – društveno uvjetovanim elementom. Dakle – politikom.

Lisica nam donosi nekoliko priča, i razina iste priče, dok protagonistica Lisica šeta tekstom, postaje tekst, prestaje biti tekst, dok se briše „sigurnom gumicom zaborava“. Od putopisnih slika Napulja, do mitova o Lisici (namjerno ju ispisujem velikim slovom), do ljubavne priče, povratka „domu“ kojeg nema, kojeg nikada nije bilo, kojeg nikada i neće biti (slučajno: u Hrvatskoj), susreta s Udovicom, s Bojanom. Zasigurno najvažniji dijelovi romana – gotovo već „tradicionalno“ u autoričinu slučaju, tiču se pitanja kulture, književnosti unutar kulture, identiteta, a sve nadograđeno britkim političkim osvrtima na recentnu povijest krađe, korupcije, snižavanja standarda, izgnanstva građanstva, ubojstva ljudi. Lisica je totem koji je, prema Borisu Pilnjaku, kako navodi Ugrešić „zapao sirote pisce, lukavica je, varalica, prenositeljica božjih poruka, sluškinja boginje prehrambenog resora, Inari. (...) Lisica zna sve trikove, pa ipak često izvlači deblji kraj. Međutim, kada je u pitanju posljednja obrana njezine biti (ma što to značilo) – kao u priči o onome siromašku koji joj krađe krzno da bi je zadržao u kući kao svoju ženu – ona zauvijek prekida svaku daljnju nagodbu i vraća se svome autentičnome biću. Bog postoji samo ako vjerujemo u frazu *ne spominji ime božje uzalud*. I književnost je, ukoliko ne vjerujemo u njezinu magiju, samo besmislena hrpa riječi.“

Lisica je, jasno je, maska našoj pripovjedačici, njezina dvojnica, sestra. Ona je univerzalna, strogo kodirana uloga koja u svojoj kodiranosti ima hrpu izlaza i „rupa“ (to je zakon te kodiranosti). Lisica je arhetip ženskosti, simbol/subjekt pisanja, nedovoljnosti, nedostatnosti, snage, autentičnosti, slobode. Ugrešić je i ovom knjigom razjasnila legitimnost slobode književnog govora, kao i pravo da se (p)ostane anacionalan, apatridan, jer je to pravo na individualni izbor i razliku. Na tom tragu nas filozof Borislav Mikulić (u svom briljantnom i sada već slavnom tekstu Jugonostalgija: o političkoj retroutopiji razočaranih patriota, objavljen u knjizi Trg izgubljene republike iz 2015., isti autor) podsjeća da je književnička gesta politička utoliko što je građanska, i da literarno pisanje nema drugog izbora nego da se oslobodi tog

tradicionalnog hrvatskog kompleksa (kojeg se Ugrešić odavna riješila, ako ga je i imala). Kao maska, kao totem, kao dvojnica – Lisičino prokletstvo leži u tome da nije voljena. Lisica je (kao i naša pripovjedačica, kao i naša autorica, uostalom) vječiti slijepi putnik “migrantica koja s lakoćom prolazi kroz svjetove, a kada je uhvate bez putne karte, onda repom vrti kuglice, izvodi svoje jeftine majstorije. Taj trenutak divljenja koji načas dobiva ona kratkovidno (o, lisičja slabosti!) zamjenjuje za ljubav. To su njezini trenuci slave. Sve drugo je povijest straha, bjekstva pred lovčevim mecima, neprestano lajanje lovačkih pasa; povijest progona, batina, lizanja rana, poniženja, samoće i jeftine utjehe – zvečke načinjene od kokošnjih kostiju.” Lisica (možemo ju zvati i strankinjom) je uvijek već simbol, označitelj iznimnosti. Ona (strankinja, lisica) je bremenit pojam unutar kulturne i političke povijesti koji neke osobe proglašava stranijima, tuđinskijima od drugih. Sara Ahmed napominje da se stranac proizvodi, ne kao ono što ne uspijevamo prepoznati, nego kao što smo već prepoznali kaola stranca. *Uljez* je uvijek i nužno kriv. Patus “dijaloga” s Udovicom, suprugom slavnog pisca, a zapravo “menadžericom”, proizvoditeljicom “smisla” njegova opusa gotovo je pamfletistički, poučan, ali i provjerljiv, nažalost. Dio o osrednjosti koja je temeljni princip svake umjetničke aktivnosti (jer nema industrije koja se drži samo na prvorazrednosti, a da je pritom uspješna) ključan je za šire shvaćanje književnog polja. Dijelovi o starosti, Vesni Parun, generalima, “nacionalnim industrijalcima” analitički su britki, duhoviti i inherentno – tragikomični. Lisica je, slobodno se može ustvrditi, još jedna u nizu Ugrešićkinih posveta piscima i pisanju. Iznova, ali ne s istim odgovorima propituje što je književnost *danas*, koja je njezina istinska (ako takve ima) uloga i funkcija. U prvom planu je dakako subjekt pisca – koji je tu i kao klaun, i kao mali kotač velike mašine, i kao (ne)čovjek. Ugrešić se majstorski igra ich – formom koja zamagljuje koliko i razbistruje istinolikost ove odista neusporedive knjige.

Naime, specifična dovitljivost i pronicljivost metaliterarnog analitičkog diskursa, ono je što Ugrešić čini najvećom našom književnicom. I zasigurno će ju (a volio bih da griješim) zaobići lokalne, nacionalne nagrade. Međutim, srećom, svjetske neće. Uvjerem sam. Poprilično.

Dubravka Ugrešić je, podsjetimo: književnica, znanstvenica i publicistica. Autorica je knjiga *Poza za prozu*, *Štefica Cvek u raljama života*, *Život je bajka*, *Forsiranje romana-reke*, *Američki fikcionar*, *Kultura laži*, *Muzej bezuvjetne predaje*, *Zabranjeno čitanje*, *Ministarstvo boli*, *Nikog nema doma* i *Baba Jaga je snijela jaje*, prevedenih na više od dvadeset jezika. Živi i radi u Amsterdamu u kojemu je našla svoj dom nakon što je na početku zadnjeg nam rata bila žrtvom medijske i akademske divljači koja je haračila, a i dalje harači ovim zatrovanim medijskim i akademskim poljem. Osobno mi je, to sam jednom već i napisao, njezino ime filter za neoustaše ili pristojnije ih nazovimo – “osvještene nacionaliste” kojima je nekako, uvijek, potpuno jasno da rat donosi nova pravila. Pravila u kojima se šuti i skreće pogled, “dela svoja posla”. Zanimljivo je da kada pričaju o njezinoj tadašnjoj situaciji, nerijetko kažu “nije to baš bilo tako”. Ili još bolje: “Znaš, ona ti je princeza.”

S tim zadnjim se mogu složiti, i čak hijerarhijski uvećati termin: Ugrešić je kraljica književnosti.

**Srđan Sandić**